

מפת צפון הודו

מגרשות השדים

בחבל לדאק שבהודו פועלות נשים המתקשרות עם כוחות נעלמים ומסוגלות לרפא מחלות, לחזות את העתיד ולגרש רוחות של מתים שהשתלטו על החיים. רובן סבלו בעבר ממה שבמערב מכונה "הפרעות נפשיות". כיום הן מטפלות בזולת. יותם יעקבסון פגש בהן ולמד כמה דברים על עולמות שמעבר

כתב וצילם: יותם יעקבסון

→ סטופה על רקע נופיו הדרמטיים של חבל לדאק. באדמת לדאק אפשר לפגוש לא רק מצבות מקודשות, אלא גם להמו – נשים המתקשרות עם כוחות נעלמים. אבל שלא כמו המצבות המקודשות, הלהמו נסתרות מהעין

כ

שם שזרועה אדמתה של לדאק (Ladakh) בסטור פות - מצבות מקודשות גדולות - כך היא זרועה בלהמו, נשים המתקשרות עם כוחות נעלמים. אבל שלא כמו הסטופות, הלהמו נסתרות מעיניו של התייר המזדמן. הן אינן בולטות בנוף, אבל מתברר שהן נמצאות כמעט בכל נקודת יישוב ומהוות חלק בלתי נפרד מהווי החיים המקומי. בסיוע של כוחות על יכולות נשים אלו לשכך כאבים, לאבחן מחלות ולרפאן, לדעת את העבר ולגלות את העתיד.

הכינוי להמו (Lhamo), לו זוכות המתקשרות בשפה המקורית, מורכב משתי מילים: להא (Lha) - אל, ומו (Mo) - נקבה. לפי האמונה המקומית, הלהמו חשופות לעולמות של צורות קיום חסרות גוף. צורות קיום אלו מתחלקות לכוחות הטובים האלוהיים, הקרויים להא, ולכוחות הרעים הדמוניים, המכונים דאי (Dei). אלו גם אלו נזקקים לגוף נשלט, כדי לבוא לידי ביטוי ולהוציא את כוונותיהם מן הכוח אל הפועל.

מאבק בין כוחות הטוב לכוחות הרע ניטש על גופן ונפשותיהן של הנשים, שערופן התקשרות פתוח אצלן. המאבק מתבטא בטלטלות נפש עזות, שהיו זוכות במערב לכינויים מגוונים של מחלות נפש. בלדאק שמעתי עשרות סיפורים על אודות נערות שבשלב מסוים בחייהן החלו להתנהג בצורה מוזרה. הדבר התבטא בהתקפים של צחוק, בכי, התפוצצויות חמה או בהתנהגות שאינה הולמת את הזמן והמקום. בזמן שהווי אצל מארחי נפחה נערה צעירה את נשמתה

הלהמו מטפלת בחולים תוך שהיא מטלטלת פעמון, מלחשת לחשים, מתנשפת

בבית השכנים. מארחי סיפרו לי בפירוט את השתלשלות האירועים מההתקף הראשון ועד לפטירתה. "המאבק בין הלהא לדאי מחליש מאוד את הגוף ואת הנפש. שני הכוחות ניצבים זה מול זה ומושכים כל אחד לצדו", הסבירו. בקרב הלבדאקים מקובל שבהיעדר טיפול מתאים עשוי מאבק זה להסתיים במוות.

כל הלהמו שפגשתי מתארות תקופה שקדמה להכשרתן, שבה התנהגו בצורה מוזרה - לעתים באופן לא הכרחי, כך שלא זכרו את מעשיהן, אלא שמעו עליהם מפי קרוביהן. הטיפול, תיאורטית, נשמע פשוט והגיוני: חוסמים את דרכם של כוחות הרשע אל גופו ונפשו של האדם, ומאפשרים את הגעתם של הכוחות הטובים האלוהיים בלבד. בכך שמים קץ למאבק שבו משמש הגוף שדה מערכה.

טיפול שכזה מסוגלת להעניק רק להמו שעברה תרגול מונית או לאמה - נזיר בודהיסטי בכיר, שעבר לשם כך הכשרה מיוחדת. הטיפול שבמהלכו נחסם הדאי הוא מסתורי וסודי. למעשה, רק מי שחווה אותו יודע את טיבו. בעזרת הטיפול מבריא מי שעל נפשו נלחמו. על ידי חסימת הדאי נותר ערוץ התקשור פתוח עבור הלהא בלבד. זהו כוחם של האלים שמטרתם לסייע לבני האדם ולשאר היצורים החיים עלי אדמות. בהמשך הטיפול ניצבת בפני המטופלת בחייה: האם להיותר כלי שרת בידי האלים ולהיות ללהמו,

מגהקת ומשהקת. לעתים היא מתפרצת בהתקפי זעם, מכה את עצמה וחותרת את בשרה בחרב

↑ פאדמה להמו (הלהמו של הלוטוס), הפעילה במחנה הפליטים הטיבטי צ'וגלמסאר, נכנסת לטראנס. בלדאק מקובלת האמונה בכוחה הממשי של הטלת קללה, ביכולת של קנאת אדם בזולתו להרע, ובסכנה הקיימת ברוח מת שאינה מתגלגלת בגוף חדש

להפוך למטפלת, או לבצע טקס מיוחד המונע גם את גישת כוחות הטוב.

בית ספר למתקשרות

אם בוחרת המטופלת להפוך ללהמו, היא מתחילה תקופה של חניכה ואימונים על ידי להמו בכירה. כדי לזהות את אמיתות הלהא הנכנס במתקשרת הצעירה, עליה לעבור סדרה של מבחנים. מארחי הסכימו לחשוף בפני רק שניים מהם: כדי להיות מוכרת כלה-מו על המטופלת לגלות מיקומם של חפצים שהוחבאו או על ידי שלושה ילדים ושלוש ילדות. במבחן אחר היא נדרשת לשלוף אבנים לבנות בלבד מקערה גדולה, מלאה מים ואבנים, המונחת מאחורי גבה.

אם המטופלת עוברת את המבחנים בהצלחה, עליה לעבור תרגולים שנועדו לאפשר לה לקבל את הלהא בקלות ולחיות איתו. במהלך הלימוד, המנחה מכה לעתים את המתרגלת. המכות נועדו להרחיק את הדאי, שהוא מקור לטעות. התרגולים מלמדים את הלהמו כיצד לקרוא ללהא רק בשעה יעודה, כשהן ניצבות לפני מטופלים, ולהפעיל אותו על ידי כניסה לטראנס. הלהמו העידו בפני שבמהלך הטראנסים הראשונים עדיין נאבקים הלהא והדאי, ולכן הן עוברות סבל של ממש. לעתים הטראנסים מפחידים וכואבים עד כדי כך, שחלקן דורשות להפסיק את התרגול.

רק במהלך הטראנס נשלטות הלהמו על ידי הלהא. בשאר הזמן אין כל ביטוי לנוכחותו, והן חיות חיים

חזיונות דולקאר הקדושה

סיפורה הלא ייאמן של הלהמו מרובע הגולים הטיבטי בקטמנדו

בבודהנת (Boudhanath), רובע הגולים הטיבטי של קטמנדו, פעלה עד מותה, לפני שנתיים, הלהמו דולקאר, שחיה עם משפחתה בבית מגורים תלת קומתי ומודרני. בחדר המגורים הקטן היו מזרנים מכוסים בשטיחים ארוגים לשיבה ושולחנות ארוכים, נמוכים ומגולפים. אלמלא רעש המכוניות החולפות ברחוב הסואן, יכולתי לחשוב שאני נמצא בבית משפחה בכפר לדאקי מבודד.

סיפור חייה של דולקאר הינו עירוב של עובדות ומה שנראה כחזיונות נפלאים מכל דמיון. דולקאר נולדה למשפחת חקלאים בכפר קטן בטיבט. כילדה היתה רגשנית ביותר. בהמשך הופיעו אצלה סימנים של קוצר סבלנות, חוסר ריכוז ואובדן זיכרון. הבריות החלו סחות שהיא משוגעת. כשהיתה בת 13-14 הועברה דולקאר למנזר, אולי משום שמשפחתה סברה כי יקשה עליה למצוא שידוך.

דולקאר חיה במנזר כמה שנים, אולם השהייה בו לא היטיבה עימה. היא כונתה "הנזירה המשוגעת". לילה אחד ראתה חזיון: באמצע הלילה התיישבה אשה זקנה ליד הכר שלראשה והורתה לה לבקר במקום פולחן בצפון הודו. היא הרגיעה אותה באמרה שבתוך זמן קצר יגיע לשם הדלאי לאמה. כשניעורה, ראתה דולקאר דגלי תפילה קרועים. פניו של פסל השד, מגן המנזר, הפכו מאדום לשחור ודם זל מאפו. דולקאר ארזה את מעט חפצייה ויצאה לדרך. במשך שלושה ימים הוליכה אותה הזקנה במעברי ההרים, הגנה עליה מפני רוחות, הלינה אותה במערות והאכילה אותה במזון בסיסי. בהמשך דרכן הגיעו לעיירות קטנות שבהן עסקה דולקאר במלאכות שונות, קיבלה מעט שכר ובליווי הזקנה המשיכה לכלכתה. בהגיעה לכרך הגדול נפרדה ממנה הזקנה. היא פקדה עליה לדבוק בחיים, תוך הבטחה שבבוא היום תהיה לעזר לבריות.

בכלכתה חלתה דולקאר מאוד. שם גם פגשה את בעלה, פליט טיבטי, אך הקשר ביניהם מוגדר כסוד, ועליו אין היא מוכנה לדבר. לדבריה, בנה היחיד נולד מבלי שהיה לה כל מגע עם בעלה, בתום הריון שחשה בו רק לקראת סיומו. כשמאלו לבן 13 ניכר בו שהוא הולך בדרכי אמו. מחלתם באה בהתקפים משותפים וכל השתפרות היתה הקדמה להרעה. ההתקפים נעשו כה פרוצים עד שהיתה דולקאר שוברת חפצים ופוצעת את עצמה. הבעל נאלץ לטפל בשניהם במקביל לדאגה לפרנסתם, ולכן הלכה המשפחה והתרוששה.

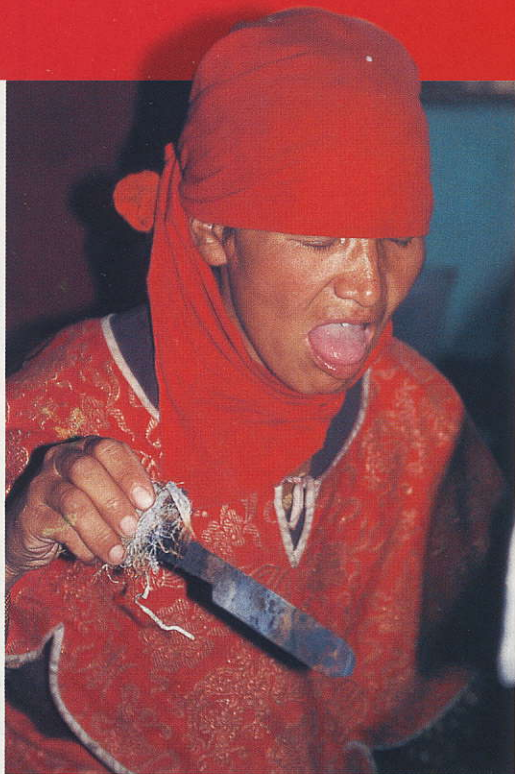
כל אנשי הדת שביקרו הסתפקו במתן ברכה. במסגרת הנסיונות להירפא ביקרה המשפחה בלומביני (Lumbini), מקום הולדתו של הבודהא. בלילה ניעורה דולקאר משנתה וראתה שני סוסים לבנים, ספק דוהרים ספק מרחפים, רתומים למרכבת ברזל שנהגה לא נראה. הסוסים דהרו היישר לעבר המקדש. הדלתות הנועלות נפתחו ובוהק עז הכה בעיניה. באותו רגע נגזז המראה. בעקבות החזיון הסבירו לה אנשי דת שגופה עתיד לשמש אלה.

בעצת חבר התגלגלה המשפחה לדאק כדי להשתלב בתעשיית הסוודרים המקומית. חמש שנים לאחר מכן פגשה דולקאר את סאבו, הלהמו המפורסמת מלדאק. זו הבחינה ביעודה והסבירה לה כי עליה לערוך טיהור. "ההתנגשות בין שתי האנרגיות, הטהורה והשליטת, היא הסיבה לשגנון", הסבירה סאבו לדולקאר, והחלה לטפל בה. בתחילה הורע מצבה, אולם באחד הטיפולים, משהלבישה סאבו את דולקאר בבגדי להמו והושיבה אותה לצדה, נכנסה אליה האלה.

כששתיהן בטראנס דיברה האלה מפיה של דולקאר והציגה עצמה כדורג'ה יודרומה, אחת האלות המגנות המרכזיות במסורת הטיבטית. האלה סיפרה כי באה מטיבט מכיוון שידעה כי הארץ תיפול בידי אויב. היא סיפרה שהקימה מבדד קטן בהרים ולצדו אגם קטן שאת מימיו בירכה עבור בני לדאק. סאבו בחנה את דולקאר בשאלות רבות. באחת הפעמים, כשענתה תשובה לא נכונה, הכתה אותה. דולקאר תיקנה את דבריה ושתייהן צחקו. כדי להציג אותה בפני שאר המטופלים שנכחו בחדר, קשרה סאבו מטפחת סביב עיניה של דולקאר וביקשה ממנה לזהות את הנשים בחדר. ביום המחרת יצאו שתיהן אל אותו מבדד בהרים. לצד האגם נכנסה דולקאר לטראנס ותיארה את המקום בטרם חרב. פניה הפכו מחולניות וכהות לבהירות ובריאיות. השינוי היה כה בולט לעין עד כי כל מכריה הפיצו את עובדת היונה להמו. מאותו יום ואילך לא סבלה דולקאר משום הפרעה נפשית.

במשך שנה וחצי טיפלה סאבו בדולקאר והסירה את כל המחסומים שמועו מהאלה להיכנס לגופה. כך גם הפכה לגורו שלה. בתחילה היתה ידועה דולקאר כמטפלת אלימה ומלאת חמה. כשעשתה דרכה אל דהרמסלה (Dharmasala) וזכתה להכרה רשמית כלהמו מהדלאי לאמה, נעשתה באחת רגועה. בהמשך דרכה התגלגלה אל קטמנדו, ובמצוות האלה התיישבה ברובע הגולים הטיבטי, שעד אז חסר להמו.

בלדאק מספרים שהלהמו מסוגלת

רגילים. עם זאת, כדי שתוכלנה להיות כלי ביטוי עבורו, עליהן להקפיד על מדיטציה ותפילה יומיות, טהרת גוף ותזונה צמחונית. את הכסף שהן מקבלות עבור טיפוליהן עליהן לתרום למנזרים או לצורך הקמת מבני קדושה. המניע המנחה אותן צריך להיות עזרה לזולת.

טראנס נוסח לדאק

בדרך כלל מתכנסים המטופלים בבית הלהמו. חלקם מגיעים לאחר שעשו מרחק ניכר ברגל או בנסיעה. מעניין לציין כי נוסף על המטופלים הבודהיסטים (ראו מסגרת בעמוד הבא), מגיעים מוסלמים רבים. בהדג"י שן זאת מבקשות הלהמו להוכיח את אמיתות כוחן. הלהמו יושבת מול המטופלים ועורכת בקפידה את פינת הפולחן: דרגש נמוך מאורך, שעליו היא עורכת שורה של קערות ובהן מנחה של שעורה, אורז ובירה מקומית העשויה משעורה. את המנחות היא מסדרת בקפידה, ומוסיפה עליהן נרות חמאה וקטורת. לעתים, לאחר סידור פינת הפולחן, יש שהלהמו יוצאת מהחדר ושבה אליו בריצה לאחר שמיים קרים הותזו על פניה. הלהמו צועקת, מנופפת בזרועותיה ומשליכה עצמה לפני הדרגש.

לצורך הטראנס - כניסתו של הלהא לגופה - עורכת הלהמו תפילה המלווה בצלצול פעמון ופעימות תוף קטן שהיא אוזנת בידיה. במהלך התפילה היא מניחה מעל בגדיה הרגילים גלימה גדולה ססגונית ועוטרת לראשה כתר ובו חמישה עלעלים בצבע זהב. על כל

לגלות ברגע את מה שבבית החולים יכולים לגלות רק לאחר בדיקות רבות

הסכין של הגברת הזקנה

↑ מטופלת מגישה קטאק - אות לאמונה, כניעות וכבוד - לסאבו להמו, "הזקנה", הלהמו המבוגרת ביותר בלדאק והבכירה שבהן. בגיל 73 היא עדיין מטופלת בחולים

→ לא אחת מנופפות הלהמו בחרב במטרה להרחיק את הכוחות הדמוניים ממטופל. אמונה בלהמו פותחת דלת אל דברים שבמערב נהוג להתייחס אליהם ברצינות צרופה ולכן לשלול את קיומם

סאבו להמו - הקרויה כך על שם כפר מגוריה (סאבו, Sabbu) והמכונה גם "הזקנה" - היא הלהמו המבוגרת ביותר בלדאק והבכירה שבהן. בגיל 73 היא עדיין מטופלת בחולים. טיפולה מתחיל בהרכנת ראשו של המטופל אל מעל מחתת קטורת מעשנת, שענפי ערער מוספים אליה מפעם לפעם. הם נשרפים לאט תוך כדי הפצת ניחוח עז. אחר כך נוטלת סאבו להמו סכין מלובנת מבין הגחלים ומפשילה את המטפחת מפיה. הסכין מועברת באיטיות, לקול תסיסה, על לשונה השלופה. הבעת פניה איננה משתנה, אין היא חשה בדבר. אחר כך היא נושפת את האוויר החם ששאפה על האזור הנגוע.

המטופלים מגיעים אל הלהמו בגלל תחלואים שונים ומשונים: פציעות חיזונית, דלקות במצב זיהומי מתקדם וכאבים בלתי נראים. עיקר הטיפול הוא יניקה מהאזור הנגוע. בעת הצורך מפשילים המטופלים את בגדיהם וחושפים את איבריהם הדואבים. הטיפול נערך גם במקומות מוצנעים, לרוב בנוכחות של עוד יושבים בחדר. דומה שבהיכל הטיפולים של הלהמו

עלעל מצויר אחד מחמשת הדהיאני - בודהות המסמלים היבטים שונים של מהות הבודהא. לעתים מכסה מטפחת את פיה ואפה.

עם סיום התפילה והכניסה לטראנס מוכנה הלהמו לטפל. אצל חלק מהלהמו חל שינוי בקול ובהבעת הפנים. הממתינים לטיפול ניגשים אליה בזה אחר זה. כל מטופל בתורו ממחר להתיישב לפני הלהמו ולקוד קידה כנועה תוך כדי הרכנת ראש והשפלת מבט. אחדים מהמטופלים מצמידים את ידיהם זו לזו, אחרים מגישים קטאק - צעיף לבן המוגש לאלים ולאנשי דת בודהיסטים בכירים כאות לאמונה, כניעות וכבוד.

הלהמו מטפלת בחולים בזה אחר זה תוך שהיא מטלטלת בידיה פעמון, מלחשת לחשים, מתנשפת, מגהקת ומשהקת. לעתים היא מתפרצת בהתקפי זעם פתאומיים, מכה את עצמה וחותכת את בשרה בחרב. מקום החתך נראה בבירור, אך דם אינו ניגר. ישנן להמו הנהוגות לאבחן את המחלה לפי האופן שבו נוחתים גרגרי שעורה שהושלכו על התוף הקטן. יש המודדות דופק, בדומה לרופאים הטיבטים, בעוד שאחרות נמנעות מגינונים כלשהם.

כוחו של ראש המנזר

איך חיה הדת הבודהיסטית עם פולחן הלהמו?

בעשרות השנים האחרונות הולך וגדל מספר הלהמו בלדאק. יש הטוענים שהסיבה לכך היא הכיבוש הסיני בטיבט, שבעקבותיו ברחו אלפים ומצאו מפלט בקרב ההרים הנישאים והקהילה הבודהיסטית של לדאק. אחרים טוענים שכל שלדאק נעשית חומרנית יותר ומתרחקת מערכיה הקדומים, נזקקים תושביה ליותר עזרה. על כך מגיבים האלים באמצעות התגליותם בלהמו רבות יותר. הקשר בין פולחן הלהמו ובין הדת הבודהיסטית מורכב. לאמות רבים מתנגדים לפולחן בטענה שמדובר בשריד של דת הבון, ששלטה בטיבט עד שהבודהיזם תפס את מקומה במאה השביעית לספירה. אחרים מתנגדים לנוהג להשתחוות ללהמו ולהגיש לה קטאק – אותו צעיף לבן המוגש לאלים ולאנשי דת בכירים כאות לאמונה, כניעות וכבוד. הם חוששים מהזיהוי שעושים אנשים בין כוח הלהמו לגוף הפיזי שמשמש אותו, דבר שמתבטא בסגידה ללהמו במקום לאל. חרף התנגדות זו, לא אחת באים נזירים לטיפול אצל הלהמו. אם זהו נזיר בעל מעמד, תבצע הלהמו את הטיפול כשד מפריד בינה ובין עורו, ותימנע ממגע ישיר. להמו רבות טוענות שהאחראי לכוחן של כל הלהמו בלדאק הוא סטקנה רינפוצ'ה, ראש המנזר של סטקנה (Stakna). לעתים הן מתארות אותו כמתג ראשי שיכול באחת "לכבות" את כולן.

מסירה את בגדי הפולחן ומשתחויה. תוך כדי השמעת גיהוקים אחרונים ונשיפות, היא קורסת במקומה. חול־פות דקות בטרם היא שבה ומזדקפת, פרועת שיער. אחדות מהלהמו נראות לעתים מותשות לחלוטין. הבעת פניהן שבה להיות רכה ומוכרת, והן מתבוננות סביבן כמי שאינן מבינות את שהתרחש. "שלום", אמרו לי בהפתעה כאילו לא ראו אותי בהגיעי לביתן.

הרוחות בוכות וצורחות

בלדאק מקובלת האמונה בכוחה הממשי של הטלת קללה, ביכולת של קנאת אדם בזולתו להרע, ובסכנה הקיימת ברוח מת שאיננה מתגלגלת בגוף חדש, אלא נותרת תלויה בין העולמות בשל אחיזתה בחייה הקוד־מים. רוחות המתים, על אף אהבתן וכוונתן הטובה, יוצרות בנוכחותן צרות רבות. הלהמו מטפלות גם בבעיות אלו. הטיפול במקרה זה יהיה ממושך יותר ויכ־לול כמה מפגשים, בהתאם לחומרת הבעיה. לא אחת מנופפות הלהמו בחרב גדולה במטרה להר־חיק את הדאי ממטופל, אוחזות בחוזקה בשיערו ודור־שות מהכוח הרע או מהרוח להזדהות ולהסתלק. שלב נוסף בהפעלת הלחץ על הרוח להסתלק הוא כיפוף לאחור של אצבעות האמה עד כדי כאב. הרוחות בוכות וצורחות דרך הגוף שעליו השתלטו, והלהמו פוקדות עליהן בתקיפות לעזוב. לאחר מכן הן קושרות על אצב־עות האמה של המטופל אגד חוטים מבורך, שמטרתו למנוע מהרוח לשוב. אקט זה משמש גם כטיפול מונע לאנשים המועדים להשתלטותה של רוח.

הלהמו מחזקות לעתים את אבחונייהן הרפואיים או את אזהרותיהן מפעולה כלשהי בעתיד על ידי ציון פרטים מעברו של המטופל. רבים מגיעים אליהן כדי לגלות את גורלו של חפץ אבוד. אם החפץ נגנב, לרוב תימנענה הלהמו מציון שמו המפורש של הגנב. הן תעדפנה שלא להיות האחראיות למריבות ולכן תמצא־נה דרך אחרת לכוון את בעל החפץ לרכושו.

גם כיום, לצד אפשרות קבלת טיפול רפואי מערבי, פונים רבים אל הלהמו. מקומיים הסבירו לי שהלהמו מסוגלת לגלות ברגע את מה שבבית החולים יכולים לגלות לאחר בדיקות רבות וצילומי רנטגן יקרים. כך מובאים אל הלהמו גם בעלי חיים, הנפגעים לעתים כתוצאה מבליעת מסמר או חוט ברזל שפוצע אותם מבפנים. עם אבחון הבעיה יונקת הלהמו את העצם הזר החוצה ובעל החיים שב לרוב לאיתנו.

האמונה בלהמו פותחת את דלת האפשרי אל דברים שבמערב נהוג להתייחס אליהם ברציונליות צרופה ולכן לשלול את קיומם. להבין את הלהמו לא ניתן. למרות כל גישושי, אני מפקפק בטעם שיש בנסיונות לשאול שאלות ולזכות בתשובות. מראה העיניים מדבר בעד עצמו ומעיד על כך שיש הרבה מעבר לעולמנו ההגיוני. מדהימה יותר מכל, בעיני, היא העובדה שנשים שסבלו ממה שאנו במערב מכנים "הפרעות נפשיות", משוקמות והפכות ממטופלות תלותיות למטפלות עצמאיות. ©

■ מידע מעשי על לדאק, ראו **חטיילים** צפון הודו, המצורף לגיליון זה

את הכסף שמקבלות הלהמו עבור טיפוליהן עליהן לתרום למנזרים או להקמת מבני קדושה. המניע המנחה אותן צריך להיות עזרה לזולת

נעלמת הבושה יחד עם צנעת הגוף.

היניקה מתבצעת לרוב ישירות בפה ולעתים בעזרת צינורית נחושת קטנה. כך יונקות הלהמו פעם אחר פעם את איבריהם של מטופליהן. ארשת פניהן לא משתנה גם למראה דלקת קשה או כשעליהן לבוא במגע עם איברי מין. לאחר כל יניקה יורקות הלהמו גוש סמיך לתוך קערה מיוחדת, אז נסוכה הבעת גועל על פניהן. הגוש הוא תמצית המחלה. לעתים פולטת אותו הלהמו על כף ידה ומציגה אותו בפני המטופל והקהל. לא אחת ראיתי את הלהמו פולטות מפיהן אבנים קטנות לאחר שינקו משיפולי בטנו של מטופל. מקורן בכליות, הוסבר לי.

דינה של קערת הרקיקות להישפך על ידי המסייעת ללהמו באחת הפינות המרוחקות בחצר כשמארות נוראיות מוטלות על תכולתה. כמה להמו הסבירו כי הגוש הנפלט מפיהן איננו המחלה עצמה אלא ביטוי פיזי שלה. כך הן יכולות להראות דבר מה ממשי לאנ־שים ולזכות באמונם. לאחר הטיפול בחולה האחרון חוזרת הלהמו ופונה אל פינת הפולחן. היא נוטלת בידיה את כלי הפולחן ומתפללת. במהלך התפילה היא

יזם יעקבסון - מדינת טיולים, מצלם, כותב ונותן הרצאות בליווי שקופיות. גר בירושלים